

Un fugitiu al ABC de Sevilla (1937-1939)

Per **Concha Langa Nuño (Universidad de Sevilla)**

Citació recomenada: Langa, Concha. (2011). "Un fugitiu al ABC de Sevilla (1937-1939)". Obra Periodística, 2. <http://www.upf.edu/obraperiodistica/anuari-2011/jacinto-miquelarena-escriptor.html>

Resum:

Jacint Miquelarena (Bilbao 1891-París 1962) va ser un destacat escriptor com a autor de llibres de viatges, una novel·la de humor i recopilacions de les seves cròniques periodístiques. Autor avui oblidat (que alguns estudiosos relacionen amb la generació del 27), va començar com a periodista esportiu per a ser després corresponsal en diversos països. La seva adscripció a la primitiva Falange pot explicar el seu oblit en l'actualitat. Figura senyera del periodisme espanyol, va viure part de la guerra amagat en una ambaixada per escapar i relatar les seves experiències en ABC de Sevilla, fòrum des del que donaria suport als rebels apassionadament.

Paraules clau: Miquelarena, guerra civil, propaganda, periodisme, ABC de Sevilla.

L'autor

Fill de la burgesia bilbaïna, va completar els seus estudis a Anglaterra, viatjant per Amèrica i Europa després. Va començar a la seva ciutat amb el periodisme esportiu, creant una de les primeres capçaleres d'aquest tipus a Espanya, Excelsior. Després va passar a Madrid on va començar la seva col·laboració amb ABC i altres importants capçaleres, dirigint el setmanari Campeón. Ja en els anys trenta va emprendre la seva altra gran vessant com a periodista, la de corresponsal, treballant per ABC i altres diaris a Espanya i Amèrica. Primer va treballar a Londres en els anys trenta. Durant la Segona Guerra Mundial va ser cronista de guerra des del front alemany (que va reunir en el llibre Un corresponsal de guerra, 1942) acompanyant després a la Divisió Blava a Rússia, per a la postguerra treballar des de Buenos Aires, Londres i París finalment. Durant la República va ser assidu de la tertúlia del cafè *La Ballena alegre* en companyia de José Antonio i altres joves falangistes, alguns d'ells també escriptors. En començar la Guerra Civil es va refugiar en l'ambaixada argentina, escapant per Alacant. Un cop en territori rebel comença la seva col·laboració amb ABC i altres publicacions, i amb Ràdio Nacional d'Espanya a Salamanca. Autor de la novel·la d'humor *Don Adolfo*, el llibertí en la postguerra i altres llibres de cròniques periodístiques, es va suïcidar llançant-se al metro a París el 1962 després de conèixer que patia càncer.

Presentació del tema/ període i articles seleccionats

Presentar la guerra civil espanyola (1936-1939) és del tot innecessari. Aquest període crític en la història d'Espanya, de immenses i terribles conseqüències, va deixar la seva empremta en tots els sectors de la vida del país, entre ells en la Història del periodisme. El fort caire propagandístic que aviat va adoptar el conflicte va dur a la persecució de tota la premsa de caire contrari, amb el tancament i confiscació de capçaleres d'ideologia considerada enemiga en ambdós bàndols. De la mateixa manera, les defenses apassionades del propi bàndol i els atacs a l'altre es converteixen en una constant en un període de gran radicalització. En el bàndol autodenominat nacional, les crítiques al règim republicà i els seus polítics com a culpables de conflicte van ser una constant que justificava el cop. A això es va unir la forta censura i control sobre els mitjans confirmada i legalitzada a la zona franquista amb la Llei de Premsa de abril de 1938. En aquest context, en què la majoria d'intel·lectuals i periodistes extremen les seves postures contagiats d'aquest clima de bogeria i set de sang, s'inscriuen els articles de Miquelarena. Si és el cas, les seves simpaties falangistes expliquen la seva forta càrrega destructiva, no només contra l'Espanya republicana, sinó també contra països de l'òrbita democràtica i la seva defensa dels països feixistes. Tot encara més agreujat amb la seva experiència de perseguit al Madrid "roig".

La publicació

L'ABC de Sevilla es convertirà en el gran diari dels rebels durant gran part del conflicte. Sevilla va ser una de les poques capitals espanyoles en mans sublevades des dels primers dies de la guerra i en la que immediatament va tornar a sortir la premsa conservadora. L'edició sevillana d'ABC, nascut el 1929 com una continuació de la madrilenya, va passar a ocupar el lloc del gran diari capital convertit en diari republicà. La gran quantitat i qualitat de signatures i fins i tot la publicitat de tots els racons de l'anomenada Espanya alliberada, ens fa confirmar que va

ser el diari de major importància de l'Espanya nacional. El de major circulació segons el mateix proclamava.

L'antologia

Jacinto Miquelarena va ser un magnífic escriptor amb grans qualitats literàries, una bona prosa i un fi humor que va compartir amb altres companys de professió i temps, com Camba o Montes. El seu humor es va fer especialment feridora durant la guerra com a arma propagandística contra l'enemic republicà. Miquelarena comença a publicar el febrer de 1937 quan aconsegueix arribar a territori rebel. En els primers mesos va signar 20 articles amb el pseudònim "El Fugitiu". Conforme avança el conflicte signa amb el seu nom 89 textos més. Hem seleccionat exemples dels temes més representatius per fer una panoràmica dels seus interessos i opinions.

Comencem, com no podia ser d'una altra manera, amb un dels seus sis primers articles inserits al febrer de 1937 sota la capçalera "Ha llegado el fugitivo". En ells va relatar la seva vida al Madrid republicà oferint un paisatge de la por i l'horror que va viure el periodista perseguit en retratar les txeques, les passejades, les presons, etc. Va mantenir les seves evocacions terribles sobre la capital i els polítics "roigs" durant mesos sota la capçalera "Impresiones de Madrid ". No obstant això, va fer un parèntesi al maig i juny per a descriure la seva ciutat acabada de conquerir a la columna "Impresiones de Bilbao". Hem escollit el que va destinar el lehendakari basc Aguirre com a prototip de la seva tremenda repulsa pels polítics republicans i separatistes. Afegim " que eran republicanos...", perquè es reitera el seu rebuig per l'Espanya republicana però amb el seu irònic sentit de l'humor al que ja hem fet referència.

A continuació, presentem l'article pel qual va rebre el premi Mariano de Cavia 1938: " España, unidos en la guerra y en la muerte". El tema de la recent unificació i el fort contingut propagandístic a favor d'aquesta per un reconegut falangista pot explicar el premi. El text, té una innegable força emotiva en presentar la mort d'un carlista i un falangista junts a la trinxera. A més és un bon exemple dels seus reiterades lloances als combatents. De la seva vessant falangista penes hi ha textos, però hem triat una de les seves evocacions de José Antonio en la qual va recordar el seu perfil personal i el seu amor a la cultura, narrant les seves reunions a *La Ballena Alegre*.

A partir del 1938 la majoria dels seus textos s'interessen per assumptes internacionals, revelant el seu bon coneixement de l'estranger però també la seva apassionada presa de posicions amb la defensa de les potències feixistes i els seus atacs als països democràtics. El primer escollit pertany al grup majoritari destinat a la França del Front Popular i units a la columna " El frente de París". En ell ataca la presència espanyola a l'Exposició de 1937. A la mateixa columna s'insereix un ferotge censura a les depuracions estalinistes. En el tercer, escrit arran dels Acords de Munic, evidencia la seva admiració per les potències feixistes davant l'actitud de les democràtiques.

Hem deixat per al final dos exemples del seu interès pels assumptes culturals i professionals. Va realitzar una apassionada defensa de la literatura, del llibre i del periodisme. Hem escollit un dels seus nombrosos atacs al periodisme republicà i una reflexió sobre la professió periodística arran de la professionalització que implicava el nou Estatut de Premsa franquista.

Bibliografía

CARBAJOSA, Mónica y Pablo: *La corte literaria de José Antonio. La primera generación cultural de la Falange*, Barcelona, Crítica, 2003.

LANGA NUÑO, Concha: *De cómo se improvisó el Franquismo durante la Guerra Civil: la aportación de ABC de Sevilla*, Sevilla, Fundación Centro de Estudios Andaluces, 2007.

MARTÍNEZ CACHERO, José M^a: " Miquelarena, un escritor «en» la Guerra Civil ", en *Razón Española* , Madrid, núm. 29, 1988, págs. 281-300.

MIQUELARENA, Jacinto: *Cómo fui ejecutado en Madrid*, Ávila, Imprenta de Sigiriano Díaz, 1937.

MIQUELARENA, Jacinto: *El otro mundo*, Burgos, Imprenta Aldecoa, 1938.

Articles

1. "Ha llegado el fugitivo VI. Madrid, la ciudad espectral" (26-2-1937, p. 3).

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1937/02/26/003.html>

2. "Impresiones de Bilbao". Aguirre I el Nómada. (7-7-1937, p. 3)

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1937/07/07/003.html>

3. "España unidos en la guerra y en la muerte" (25-7-1937, p. 4)

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1937/07/25/004.html>

4. "Los que eran republicanos" (23-4-1938, p. 4)

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1938/04/23/004.html>

5. "José Antonio, hombre" (20-11-1938, p. 9)

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1938/11/20/009.html>

6. El Frente de París. "El frente de París V. La basura de la horda" (20-10-1937, pp. 3-4)

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1937/10/20/003.html>

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1937/10/20/004.html>

7. " Depurativo Staline" (24-11-1938, pp. 4 y 5)

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1938/11/24/004.html>

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1938/11/24/005.html>

8. "Para lo que sirven las guerras que no estallan" (9-10-1938, pp. 3,4)

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1938/10/09/003.html>

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1938/10/09/004.html>

9. "Aquellos periodistas de Madrid" (11-5-1937, p. 3).

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1937/05/11/003.html>

10. "El periodismo, profesión de periodistas" (18-5-1938, p. 4)

<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1938/05/18/004.html>